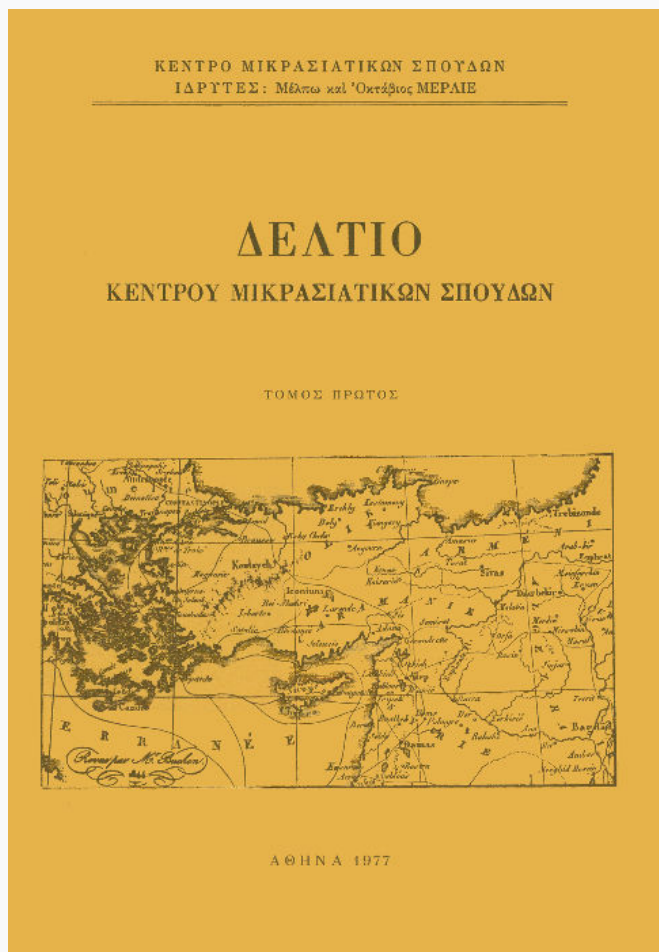

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 1 (1977)

Η πρώτη επαφή μου με τη Μικρά Ασία: Προσωπικές αναμνήσεις

Οκτάβιος Μερλιέ

doi: [10.12681/deltiokms.169](https://doi.org/10.12681/deltiokms.169)

Copyright © 2015, Οκτάβιος Μερλιέ

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μερλιέ Ο. (1977). Η πρώτη επαφή μου με τη Μικρά Ασία: Προσωπικές αναμνήσεις. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 1, 11-17. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.169>

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΣΤΟΝ ΟΚΤΑΒΙΟ ΜΕΡΑΙΕ

Ὀκτάβιος ΜΕΡΑΙΕ
(1897 - 1976)

ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Τὸ πρῶτο αὐτὸ τεῦχος τοῦ ΔΕΛΤΙΟΥ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν κυκλοφορεῖ, ὅταν δὲν ὑπάρχει πιά στὴ ζωὴ ὁ "Ἀνθρωπος ποὺ τόνιζε πάντοτε τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκδοσῆς του, καὶ μάλιστα τὴν προετοιμάζε, ὁ ἀείμνηστος ἰσόβιος Ἀντιπρόεδρος του Ὁκτάβιος ΜΕΡΛΙΕ.

Ὡς μνημόσυνο γιὰ τὸν ἕνα χρόνο ποὺ πέρασε ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἀξέχαστου καὶ μεγάλου αὐτοῦ φίλου τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Ἑλλάδας προτάσσονται στὸ παρὸν τεῦχος τρία κείμενα: τὸ πρῶτο εἶναι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου του «Ὁ Τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» (Ἀθήνα 1974). Τὸ δεύτερο, μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Ὁκτάβιος Μερλιέ καὶ τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν», ἀναφέρεται στὴ συμβολὴ τοῦ Ο.Μ. γιὰ τὴ στερέωση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ Κ.Μ.Σ., ὅπως τὴν ἐξέθεσε στὴν πρώτη ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του συνεδρίαση τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Κέντρου ὁ Προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος κ. Γρ. Ζαριφόπουλος. Καὶ τὸ τρίτο, μὲ τὸν τίτλο «Octave Merlier. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του» τοῦ Φ. Ἀποστολόπουλου, Διευθυντοῦ τοῦ Κ.Μ.Σ., ποὺ ἐκφωνήθηκε σὲ εἰδικὴ ἐκπομπὴ τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τῆς Ε.Ρ.Τ. τῆς 27-7-76, πρὸς τιμὴ τοῦ Γάλλου Φιλέλληνα, ποὺ εἶχε πεθάνει πρὶν 3 ἡμέρες.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΦΗ ΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

τοῦ Ὁκταβίου ΜΕΡΛΙΕ¹

Ἀντικρῶζω μιὰ σκληρὴ ἀλήθεια. Ἀπὸ τὴ Σάμο ὡς τὴν Ἀγόριανη.

Δὲν πῆγα ποτὲ στὴ Μικρὰ Ἀσία. Μόνον στὴν Πόλη, στὰ 1930. Ἀλλὰ εἶχα ζήσει, μετὰ τὸ 1922, μερικὲς μικρασιατικὲς στιγμὲς πολὺ ἔντονες.

1925. Ὁ χρόνος ποὺ ἔφτασα στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχίζει ἡ διαμονή μου ἐδῶ.

---

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του: Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας. σσ. 17 - 20, 23 καὶ 25.

Σάμος. Τὸ καλοκαῖρι ἔφυγα μόνος ἀπὸ τῆ Μύκονο γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν Ἰ-καρία καὶ τὴ Σάμο, καὶ γιὰ ν' ἀναγκαστῶ νὰ μιλῶ ὀχτῶ ἢ δέκα μέρες μόνο ἑλληνικά. Μετὰ τὴ Δῆλο, ὅπου τὰ ἀρχαῖα καὶ ἡ ἀρχαιολογία μὲ γοήτεψαν, πηγαίνω πρὸς τὰ σύγχρονα νησιά, εὐτυχῆς ποὺ θὰ βρεθῶ μὲ τοὺς συμπαθητικούς πληθυσμούς τῶν ἀνατολικῶν Κυκλάδων.

Βαθύ. Καρλόβασι. Εὐγενική φιλοξενία. Μὲ τὸ λεωφορεῖο φτάνω στὴ Χώρα, στὸ Τηγάνι. Μοῦ εἶπαν πὼς ἐκεῖ ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶναι πολὺ κοντά: «Ἀκούς τὸν κόκορα τὸ πρῶτ' ὅταν λαλεῖ ἀπέναντι». Εἶμαι τυχερός. Στὸ μικρὸ καφε-νεῖο, μερικοὶ ἄνθρωποι, ὅλοι ντυμένοι μὲ τοπικὲς φορεσιές, κάθονται, μιλοῦν, καὶ κοιτάζουν χωρὶς ἀντιπάθεια, μοῦ φαίνεται, τὸν ξένο, πιθανὸν Γάλλο, μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά καὶ τὰ γαλανά του μάτια, ποὺ τοὺς ζητάει τὴν ἄδεια νὰ τοὺς φωτογραφῇ. Ἀλλὰ πρέπει, νὰ βάλῃ καινούρια ταινία στὴ μηχανή του. Μπαίνει στὸ καφενεῖο. Ὅταν βγαίνει πάλι ἔξω, ὅλοι φύγανε. Κάποιοι μόνον ἔμεινε.

— «Ελα, μοῦ λέει, στὸ τσαγγάριό μου, θὰ σοῦ ἐξηγήσω. . .

Πηγαίνω μαζὶ μὲ τὸν τσαγγάρη. Ἀπάνω στοὺς τοίχους τοῦ μικροῦ μαγα-ζιοῦ, εἶναι καρφωμένα μεγάλα πορτραῖτα, παρμένα ἀπὸ ἐφημερίδες: ὁ Κλε-μανσώ, ὁ Φώς, ὁ Ζόφρ, ὁ Πουενκαρέ. Κατάλαβα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι Βενιζε-λικὸς — μόνο ποὺ δὲν ἔχει βάλει τὸ πορτραῖτο τοῦ Βενιζέλου —, γαλλόφιλος καὶ ἀγγλόφιλος. Μοῦ μιλάει γιὰ τοὺς μεγάλους συμμάχους μὲ τοὺς ὁποίους στόλισε τὸ μικρὸ δωμάτιο. Λέγει πόσες ἐλπίδες οἱ «Ἕλληνες εἶχαν γιὰ τὴ φιλία καὶ τὴ μεγαλοφυΐα τους. «Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, προσθέτει, ποὺ εἶδες στὸ καφενεῖο, ποὺ ἤθελες νὰ τοὺς φωτογραφῇς, ἦταν σὰν καὶ ἐμένα Βενιζελικοί, καὶ σὰν καὶ ἐμένα εὐχρήστηκαν νὰ νικήσουν οἱ Σύμμαχοι, ἀλλὰ ὅλοι ζοῦσαν πρὶν στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ κεῖ. Ἐχασαν ὅ,τι εἶχαν. Παιδιά, ἐγγόνια, ὅλο τὸ βίος τους. Καὶ τὰ ὅστ' αὐτῶν προγόνων τους. Καὶ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴ Γαλλία. Ἡ Γαλλία, λένε, μᾶς ἐγκατέλειψε, κι' ἔπειτα μᾶς πρόδωσε. Πούλησε ὅλο τὸ πολεμικὸ τῆς ὑλικὴ τῆς Συρίας στὸν Κεμάλ-Πασά. Μᾶς ἀρνήθηκε τὰ πολεμοφόδια ποὺ θὰ μᾶς ἐπέτρεπαν νὰ νικήσωμε στὴν ἀντε-πίθεση. Ἡ Γαλλία εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς μας στὴ Μικρὰ Ἀσία... Δὲ θέλωμε πιά νὰ δοῦμε κανένα Γάλλο. Ἐξήγησε ὅλα αὐτὰ σ' αὐτὸν τὸν ξένο. Δὲν εἴμαστε λαογραφικὲς εἰκόνες γιὰ φωτογραφίες. Εἴμαστε Χριστιανοί, Εὐρω-παῖοι, σύμμαχοι, ποὺ μᾶς πρόδωσαν οἱ σύμμαχοί μας, Εὐρωπαῖοι, Χριστιανοὶ καὶ ἐκεῖνοι σὰν κι ἐμᾶς — ἀλλὰ ἀσφαλῶς χωρὶς μνήμη καὶ χωρὶς καρδιά».

Ἔτσι μοῦ μίλησε, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1925, ὁ τσαγγάρης τῆς Σάμου.

Εἶναι πολὺ πιθανὸν τὰ πράγματα νὰ ἦταν πιδὲ περίπλοκα ἀπ' ὅ,τι πίστευε ὁ ἄνθρωπος. Ὅλοι οἱ Σύμμαχοι εἶναι συνυπεύθυνοι γιὰ τὴ συμφορὰ τῆς Μι-κρᾶς Ἀσίας. Καὶ τὰ γεγονότα ἀκόμη, ὅπως τὰ ἀόρατα πρόσωπα τῶν ἀνθρώ-πων τραγωδιῶν: ἐδῶ ἡ διχόνοια, ἐκεῖ ἡ ἀντανάκλαση τῆς Ρωσσοικῆς Ἐπα-

νάστασης, με τὸν πανικό ποὺ δημιούργησε, με τὸ φόβο μήπως τὸ κακὸ ἐπεκταθῇ ἄλλοῦ, στὴν Τουρκία, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ δρόμος πρὸς τὸ πετρέλαιο. "Ἐτσι ἐξηγεῖται ἡ χρησιμοποίηση τοῦ Κεμάλ σὰν ἐνὸς φράγματος. 'Αλλὰ καὶ γιὰ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὴν ἀναρχία μιὰ ἡττημένη καὶ διαμελισμένη Τουρκία. Τότε ὅλα θυσιάστηκαν μπροστὰ στὸ σκιάχτρο μιᾶς ἀπρόβλεπτης καταστροφῆς — καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ποὺ ὀφειλόταν σ' ἓναν πιστὸ καὶ ἀποφασιστικὸ σύμμαχο, καὶ ὁ τρισχιλιετὴς ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς 'Ασίας.

"Αδίκη μποροῦσε νὰ ἦταν ἡ γνώμη τῶν προσφύγων τῆς Σάμου. 'Αλλὰ τεράστια, ἀσυγχώρητη, ἡ συμφορὰ τῆς 'Ελλάδος. Καὶ γιὰ μένα, στὴν 'Ελλάδα, τὸ πρῶτο δυνατὸ χτύπημα ποὺ αἰσθάνθηκα μέσα μου.

"Ὑστερα ἀπὸ ἓνα μῆνα εἶχαμε ἐπιστρέψει στὴν 'Αθήνα. Πῆγα στὴ Γαλλικὴ Πρεσβεΐα γιὰ νὰ χαιρετήσω τὸν κ. de Chambrun. "Ὅταν ἀπότομα με ρωτάει:

«Ὁ Ψυχάρης, ποὺ βρίσκεται ἐδῶ αὐτὲς τίς μέρες, με συμβουλεύει νὰ πάω μ' ἓνα γαλλικὸ ἀντιτορπιλικὸ στὶς Κυκλάδες. Αὐτὸ τὸ ταξίδι θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμο γιὰ τὸ γόητρό μας στὸ Αἰγαῖο. Τί λέτε ἐσεῖς;»

Διηγῆθκα σύντομα τὴν περιπέτειά μου στὴ Σάμο. Πρόσθεσα: «Αὐτὴ τὴ σκληρὴ δοκιμασία ποὺ γεύτηκα ἐκεῖ, τὴν εἶχα δοκιμάσει πολλὲς φορὲς σ' ἓνα βασιλικὸ σαλόνι τῶν 'Αθηνῶν, ὅπου, ὅταν ἔμπαινα, οἱ ἀντιβενιζελικοὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ μένα. Αὐτοί, ἐδῶ, δὲν ξεχνοῦν. 'Αλλὰ ὀρκίστηκα μέσα μου νὰ τοὺς γνωρίσω καὶ τὸ ἀμόλυπτο πρόσωπο τῆς Γαλλίας».

—"Ἐχετε δίκιο, χωρὶς ἀμφιβολία, μοῦ εἶπε εὐγενικὰ ὁ κ. de Chambrun. Πρέπει νὰ ἐπιχειρήσω μιὰ θεμελιώδη δράση. Δοκιμάσετε κι ἐσεῖς. Σᾶς εὐχομαι καλὴ ἐπιτυχία.

* * *

Τὰ γεγονότα τῆς Μικρᾶς 'Ασίας με εἶχαν συγκινήσει πρωτύτερα στὸ Παρίσι τὸ 1922, μόλις ἔγινε ἡ καταστροφή. Τότε, στὸ Νεοελληνικὸ 'Ινστιτοῦτο, μπροστὰ στὸν καλὸ μας δάσκαλο, τὸν Hubert Pernot, ἄκουσα ἀπὸ τρεῖς 'Ελληνίδες — οἱ δύο ἦταν ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ἡ Πολύμνια Λάσκαρη καὶ ἡ "Αννα Γιαννοπούλου, σκληρὰ πληγωμένες στὴν ψυχὴ, καὶ οἰκονομικῶς καταστραμμένες ἀπὸ τὴ συμφορὰ τῆς Σμύρνης, ἡ τρίτη ἦταν ἀπὸ τὴν Κύπρο, ξέχασα τ' ὄνομά της — ἄκουσα τὸν πιὸ σπαραχτικὸ θρῆνο γιὰ τὸν 'Ελληνισμό ποὺ εἶχε δολοφονηθεῖ· γιὰ τὴν προδοσία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων· γιὰ τὸ θάνατο ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν σκοτωθεῖ, κρεμαστεῖ, πολλοὶ μάλιστα εἶχαν ἐνταφιαστεῖ ζωντανοί· γιὰ τίς καταστραμμένες πολιτεῖες· γιὰ τὸ σβύσιμο μέσα στὸ αἷμα, πολιτισμοῦ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν· γιὰ τὸ ἀπέραντο Βυζαντινὸ Κράτος, ποὺ ὑπῆρξε γιὰ αἰῶνες πιὸ Εὐρωπαϊκὸ ἀπὸ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, καί, μονοκοντυλιᾶς, εἶχε ἐξαφανιστεῖ κάθε ἀνάμνησή του ἀπὸ τὸ χάρτη τῆς ὁφελίου...

"Ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ τιμωρηθῇ ἓνας μικρὸς λαὸς ποὺ εἶχε ἐκφράσει τὴν ψυχικὴ

ἐξάντηλσή του ὕστερα ἀπὸ δέκα ἐτῶν πολέμους — 1912 - 1922 — καὶ καταψήφισει, νομίμως, κατὰ τὶς ἐκλογὰς ποὺ εἶχαν ἐγκρίνει οἱ Σύμμαχοι, τὸν Βενιζέλο, τὸ σύμμαχο τῶν Συμμάχων, καὶ ζητήσῃ τὴν ἐπιστροφή τοῦ βασιλεῖα του, ποὺ ἦταν ὁ ἀντίπαλός τους.

‘Ο Hubert Pernot σώπαινε, κι αὐτὸς περίλυπος ἔως θανάτου.(...) Τότε ἔκανα μέσα μου τὸν ὄρκο ν’ ἀφοσιωθῶ στὴν ἐπανόρθωση τῆς συμφορᾶς ποὺ ἔπαθε ὁ μικρὸς τόπος μὲ τὰ μυθικὰ ὀνόματα — πόλεις, βουνά, ποτάμια, θεοὶ καὶ ἄνδρες. Αἰσθανόμουν πὼς μὲ πλήγωνε, κι ἐμένα τὸν ἴδιο, αὐτὸ τὸ κακὸ. Σ’ αὐτὴν τὴν ἐποχὴ — ποὺ χθὲς ἀκόμα φοροῦσα τὴ στολὴ τῶν πιὸ τιμημένων Γάλλων στρατιωτῶν — εἶχα μέσα μου τὸ συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης ποὺ μ’ ἔνωε με ὅλους τοὺς πατριῶτες μου, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐθύνης ποὺ ἔπρεπε κατὰ καθήκον ν’ ἀναλάβω κι ἐγώ, ἀνώνυμος, γιὰ τὰ σφάλματα καὶ τὰ κρίματα γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦσαν τοὺς Γάλλους.

* * *

Τρίτη ἀνάμνηση. Τρίτη φωνή. Περνούσαμε, τὸ 1927, τὸ καλοκαῖρι στὴν Ἀγόριανη, στὸν Παρνασσό. Ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα εἶχαμε πάει περίπατο στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει στοὺς Δελφούς. Μιὰ ὥρα ἀπὸ τὴν Ἀγόριανη, ὑπῆρχε, μόλις ἔμπαίνες σ’ ἓνα δάσος ἀπὸ ἔλατα, μιὰ βρύση, ποὺ τὸ νερὸ της ἔπεφτε στὸ σκαμμένο κορμὶ πελώριου δέντρου: βρύση γιὰ τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἕνας τσομπάνης, ὄρθιος, ἀκουμπισμένος στὴ γκλίτσα του, φύλαγε τὰ πρόβατά του, μὲ δύο πελώρια σκυλιὰ. Κοίταζε πρὸς ἐμᾶς: ἦταν ἡ Μέλπω, ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ὁ Ἀλέκος καὶ ἡ Φρόσω Δελμούζου. Μαζί τους μάζαινα τί θὰ πῇ Ἑλλάδα· γνῶριζα τοὺς ποιητές της, τοὺς μεγάλους ἄνδρες, καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ, ἂν καὶ λιγότερο γνωστοί, εἶναι τὰ στηρίγματα τοῦ ἔθνους. Μὲ εἶχαν υἱοθετήσῃ.

Τὸν τσομπάνη, ἀκίνητο, ἀμίλητο, ποὺ μᾶς κοίταζε μὲ περιέργεια, τὸν κοίταζα κι ἐγώ: — Θὰ πάω, εἶπα, νὰ μιλήσω λίγο μαζί του, νὰ ἐξοικειωθῶ μὲ τὴ γλώσσα ποὺ μιλάει. — Μάλιστα, ἀλλὰ πρόσεξε τὶς ἀρκοῦδες! — Ποιὲς ἀρκοῦδες; — Τὰ σκυλιὰ του, καλέ!

Δὲν εἶχα κάνει παρὰ δέκα βήματα πρὸς τὸ κοπάδι, ὅταν τὰ σκυλιὰ ὀρמוῦν καὶ ἀγριογαυγίζουν. Ὁ τσομπάνης φωνάζει καὶ τὰ καθησυχάζει. Ἐρχονται κοντά μου, χωρὶς γαύγισμα, καὶ μὲ συνοδεύουν ὡς τὸ κοπάδι.

— Μπά! Εἶσαι Γάλλος; τοὺς ἀγαπούσαμε πολὺ τοὺς Γάλλους. Τὸ ἴδιο σοί, ἡ ἴδια οἰκογένεια. Ἀλλὰ γιατί κατέστρεψαν τὸν τόπο; Γιατί βοήθησαν νὰ καταστραφοῦν οἱ πολῖτες, τὰ χωριά, ὅλο τὸ βίος τῶν ἀδελφῶν μας τῆς Μικρασίας; Τί τοὺς εἶχαν κάνει; Ἀλλὰ κι ἐμεῖς, σὲ τί σᾶς εἶχαμε βλάψῃ; Ἐγώ, παιδί μου, πῆγα στὸν πόλεμο γιὰ νὰ εἶναι ἐλληνικὴ ἡ Ἡπειρος. Γιατί δὲν τὴν συμπεριλάβατε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ μικρὸ ἐλληνικὸ βασίλειο; Πῆγα πάλι στὸν πόλεμο γιὰ νὰ γίνῃ ἐλληνικὴ ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ ἤλθε ὁ δικός σου στρατηγός

Sarrail, ζήτησε τη βοήθειά μας, τούς στρατιώτες μας, την καρδιά μας, για να δημιουργήσω μέτωπο έναντίον τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Βουλγαρίας. Πληγώθηκα τέσσερεις φορές. Δὲ δέχθηκα ποτὲ νὰ μὲ πᾶνε σὲ νοσοκομεῖο. Καινούριος πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία τοῦ Κεμάλ. Πολέμησα στὸν Σαγγάριο. "Ελειπαν τὰ πολεμοφόδια. "Ολα λείπανε. Μπροστά μας, οἱ Κεμαλικοὶ εἶχαν ὅλο τὸ ὕλικο ποὺ τοὺς εἶχατε πουλήσει γιὰ νὰ μᾶς ἐξοντώσουν. Ἐσένα δὲ σοῦ κρατάω κάκια. Μήπως φταῖς σὲ τίποτα; Δὲ θὰ ξέρης οὔτε κἂν τί θὰ πῇ πόλεμος..."»

Ξαφνιάζεται ὅταν τοῦ μιλῶ γιὰ τὸ δυτικὸ μέτωπο, γιὰ τὸ τραῦμα μου.

— Κι ἐσύ; λέει. Εἴμαστε ἀδέλφια λοιπόν!

Μοῦ πιάνει τὸ χέρι. Οἱ «ἀρκοῦδες» γρυλλίζουν. Πιὸ πέρα οἱ φίλοι μου διερωτώνται τί συμβαίνει.

— "Αχ, λέει, μὲ ὅλα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς κάνατε, ποὺ κατέστρεψαν τὴν Ἑλλάδα, τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται· ἡ Γαλλία εἶναι πάντα γιὰ μένα μιὰ δεύτερη πατρίδα.

Τὸν ἀφίνω, συγκινημένος, ταραγμένος. Καινούρια ἐμπειρία τοῦ Ἑλληνος ἀνθρώπου, τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Πέρασαν μπροστά μου ἕνας αἰώνας ἱστορίας, καὶ τὰ δέκα τελευταῖα χρόνια, γεμάτα φοβεροὺς πολέμους, ποὺ μοῦ τὰ διηγήθηκε σὰ νὰ ἦταν ἱστορικός, αὐτὸς ὁ ἀγράμματος βοσκός. Καὶ στὸ τέλος βρῆκε τὴν εἰρηνικὴ χειραψία, ἐπισφράγισμα τῆς φιλίας.

Τὰ διηγούμαι ὅλα στοὺς φίλους μου. Ἐκεῖνοι ποτὲ δὲ μοῦ μίλησαν γιὰ τὸ τυφλὸ πάθος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, γιὰ τὴν ἐλεεινὴ ἀποστολὴ τοῦ Franklin - Bouillon. «Ἀλλά, μοῦ λένε, καλὰ ἔκανε αὐτὸς ὁ βοσκὸς νὰ σᾶς τὰ πῇ. Πράγματι, ἡ Ἑλλάδα ἐξῆσε φοβερὴ ἀγωνία. Ἡ ἀπώλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σημαίνει τὸ τέλος εἴκοσι αἰώνων ἱστορίας. Δίκαια θαυμάζετε ἐσεῖς τὸν ἐλληνικὸ λαό. Σὲ ποιὸν ἄλλο λαὸ θὰ βρισκόταν ἄνθρωπος νὰ φερθῇ μαζί σας ὅπως φέρθηκε αὐτὸς ὁ τοσμπάνος; Τί μάθημα σοφίας καὶ γιὰ μᾶς! Τὸ ἰδανικὸ τῆς Γαλλίας, γι' αὐτόν, ὑπεράνω τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴν Ἑλλάδα! Ἡ ἀνθρώπινη ἰδέα ὑπεράνω τῶν συνόρων τῆς πατρίδας! "Ετσι δὲν σκεπτόταν ὁ Montesquieu;»

.....

Μικρασία. 1453 - 1922. Τέλος μιᾶς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τί ἐννοοῦμε μὲ τὸν ὄρο Μικρασία; Γεωγραφικῶς, εἶναι ἡ πελώρια Χερσόνησος ποὺ ἐκτείνεται μετὰξὺ τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῆς Μεσογείου. Πολιτικῶς, εἶναι ἡ Τουρκία, χωρὶς ὅμως τὴν εὐρωπαϊκὴ της ἐπέκταση. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀνήκει στὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή, ποὺ σωστά τὴ διακρίνουν ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή, γιατί ἡ Ἑγγὺς Ἀνατολή συμπεριλαμβάνει καὶ κράτη τῆς Νοτιο-Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Στὸ παρελθὸν τὸ Βυζαντινὸ Κράτος συμπεριλάμβανε τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολὴ καὶ ἕνα μέρος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Πράγματι, κατὰ

τῇ χιλιετηρίδᾳ ποὺ διήρκεσε ἡ ζωὴ του, ὁ Χριστιανισμὸς κι ἔπειτα τὰ ὅπλα κατεῖχαν πρὸς Ἀνατολὰς αὐτὴ τὴν ἡπειρο. Οἱ Ἀραβες στὴν ἀρχή, καὶ ὕστερ-
 ωτέρα οἱ Τούρκοι εἰσέβαλαν σ' αὐτὸ τὸ ἀπέραντο χριστιανικὸ κράτος, καί,
 στὸ τέλος, τὸ κυριάρχησαν. Τὸ ἔτος 1453 σημαίνει τὸ τέλος τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἔτος 1922 εἶναι πολὺ πιὸ τραγικόν, γιατί ἔφερε τὸ τέλος τοῦ μικρασιατι-
 κοῦ ἑλληνισμοῦ, ποὺ σύμβολό του ἦταν ἡ Ὁρθοδοξία. Τέσσερις αἰῶνες τὸ
 Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶχε διοικήσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν τὴν Ἐκ-
 κλησία, στὶς Μητροπόλεις του, πάντοτε ἀνθηρὲς ἀκόμα καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχία
 τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλά, ἀπὸ τὸ 1922, δὲν εἶναι πιά παρὰ ὁ μάρτυρας μιᾶς πα-
 λαιᾶς πνευματικότητος. Ἀντικείμενο λατρείας καὶ σεβασμοῦ, ἀλλά, ὅπως τὸ
 "Ὅρος τῶν Ἑλαῶν, in Terra infidelium — ἀνάμεσα στοὺς ἄπιστους.

Οἱ ἔρευνες τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀφοροῦν ἀποκλειστικῶς
 τοὺς Ἕλληνες ποὺ διώχτηκαν ἀπὸ τὴν Τουρκία, ἡ ποὺ ἐφυγαν ἀπὸ κεῖ συνε-
 πείᾳ τῆς Ἀνταλλαγῆς μὲ τοὺς Τούρκους τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Τούρκοι τῆς Ἑλλάδος μιλοῦσαν σχεδὸν ὅλοι καὶ ἑλληνικά, καὶ μεγάλος
 ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας μιλοῦσαν τούρκικα: εἰρηνικὸ καὶ φυσικὸ
 ἀποτέλεσμα μερικῶν αἰῶνων συμβιώσεως.

Ἄν ἡ γλῶσσα εἶχε ληφθεῖ σὰν τεκμήριο τῆς ἐθνικότητος, πολλοὶ μουσουλ-
 μάνοι θὰ εἶχαν μείνει στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι τόσοι Ἕλληνες στὴν Τουρκία.

Ἄλλ' αὐτοὶ οἱ πληθυσμοὶ εἶχαν, λόγῳ τῆς θρησκείας τους, τὸ αἶσθημα τῆς
 συγγενείας τους μὲ τοὺς ὁμόθρησκους. Εἶχαν δύο πατρίδες: τὴν πατρίδα τοῦ
 Σταυροῦ — ἡ τῆς Ἡμισελήνου — καὶ τὴν Πατρίδα ὅπου εἶχαν ζήσει στὸ πα-
 ρελθὸν τόσες γενεές, ποὺ τὰ ὁσᾶ τους κοιμοῦνταν στὴν προγονικὴ γῆ, αὐτὴ τὴ
 γῆ ποὺ τοὺς ἀνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψουν ἕνας βάρβαρος ἄλλοδαπὸς Κρέων.

Ἡ Ἑλλὰς στὰ 1922. Ἡ μεγάλη δυστυχία τῶν Προσφύγων.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμε ἐδῶ πῶς ἦταν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1922. Ἀπὸ δέκα χρό-
 να εἶναι ἐμπόλεμος. Βαλκανικοὶ πόλεμοι τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1913. Ἀπελευθε-
 ρωτικὸς ἀγώνας γιὰ νὰ δοθοῦν στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο, ποὺ δὲν τοῦ τὰ ἔδωσαν
 στὸ παρελθόν, τὰ φυσικὰ του σύνορα, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη.
 Χρήματα, ἀνθρώπινες ζωὲς θυσιάστηκαν ἀδίσταχτα. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πάθη,
 ποὺ προέρχονταν ἀπὸ διαφορετικὰς γνώμες γιὰ τὸ τι ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἡ Ἑλλὰς,
 εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διχόνοια, τὸ χειρότερο κακόν, κατὰ τὸν εὐρωπαϊκόν
 πόλεμον τοῦ 1914 - 1918. Ἐνῶ τὸ μικρὸν Κράτος, ποὺ γεννήθηκε τὸ 1821 καὶ
 δὲν εἶχε περάσει ἀκόμα τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς ὑπάρξεώς του, ἔπρεπε νὰ ὀργα-
 νώσῃ τὰ πάντα, εἶχε συγχρόνως ν' ἀντιμετωπίσῃ τὶς βλέψεις τῶν γειτονικῶν
 κρατῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Τότε συμβαίνει καὶ ἡ στρατιω-
 τικὴ καταστροφὴ στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὸ 1922, μὲ τὴ φυγὴ, μέσα στὸν τρόπο,

στis φλόγες, στοis σκοτωμούς, εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων. Οι οικογένειες διασκορπίστηκαν κάτω από τη φρίκη τής φυγής, σε μιὰ «Έξοδο» όπου, μετά από τις λεηλασίες, τις αγριότητες, τους βιασμούς, παραμονεύει τελευταίος ο Χάρος. 'Ο νικητής πολεμιστής δὲν ἄλλαξε κατὰ τοὺς αἰῶνες. 'Ο ἡττημένος, κατατρομαγμένος, τὰ δίνει ὅλα, τὰ παραδέχεται ὅλα, δὲν ἔχει πιὰ μάτια οὔτε αὐτιά γιὰ τὰ τρομακτικὰ ἀπάνθρωπα ἐγκλήματα πού κατασπαράζουν τὸν συνάνθρωπο, τὸ μίζερο συνοδοιπόρο του. Δραματικὰ ἑλληνικὰ βιβλία ἔχουν περιγράψει αὐτὲς τis θηριωδίες. "Όταν κάποτε, συναντᾷς μιὰ σκηνὴ όπου ὑπάρχει ἀκόμα ἔγνος καλωσύνης, τότε δοκιμάζεις τὴν εὐτυχία τοῦ τυφλοῦ πού ξαναβλέπει τὸ φῶς — βλέπω, ἄρα ὑπάρχω —' μιὰ πού χτυπᾷ ἀκόμα ἡ καρδιά, μπορεῖ ἀκόμα νὰ σωθῇ ἡ ἀνθρωπότητα.

Μωρὰ μερικῶν μηνῶν, πού τὰ ἐγκατέλειψαν σὰν ἀφόρητο βάρος γιὰ τὴν πορεία — πάντα θυσιάζεται ὁ ἀδύνατος εἰς ὕψλος αὐτῶν πού εἶναι ἀρκετὰ δυνατοὶ γιὰ νὰ σωθοῦν — κάποτε υἱοθετήθηκαν ἀπὸ χριστιανικὲς οἰκογένειες ἢ ἀπὸ τὸ Διεθνὴ Ἐρυθρὸ Σταυρό. Ἔχουν διανεμηθεῖ στοὺς Πειραιῶτες καὶ σὲ ἀνθρώπους πού τὰ δέχθηκαν σὰν παιδιὰ τους. Μεγάλωσαν ὅπως μποροῦσαν. Πέρασαν 10 χρόνια. Βρίσκονται μιὰ μέρα μπροστὰ στis μητέρες τους, πού ὡς ἐκ θαύματος πληροφορήθηκαν πὼς ζοῦσαν καὶ ποῦ. Ἀγκαλιάζουν μὲ λυγμούς τὴ θετὴ μητέρα τους γιὰ νὰ συνοδέψουν, ἀπελπισμένα, τὴν ἀληθινὴ μητέρα... Ἄλλὰ πόσα παιδιὰ μεγάλωσαν ὀρφανά! Καὶ πόσες γριὲς μανάδες ἔχασαν ὅλες τis δυνάμεις τους γιὰ νὰ μεγαλώσουν ἔφηβους γιουὺς, ἄρρωστους χωρὶς γιὰ τρειά, σωματικῶς καὶ διανοητικῶς ἀνάπηρους. Μιλοῦν γιὰ τὸν ἥλιο, τὸ φῶς, τὸν καθαρό ἀέρα. Ἄλλὰ ποιὸς τολμᾷ ν' ἀναφέρῃ τὸν ἥλιο πού σκοτώνει, τὴν ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, τis φρικτὲς ἀναθυμιάσεις πού βγαίνουν ἀπὸ ὅλων τῶν εἰδῶν τis ἀκαθαρσίες στ' αὐλάκια τῶν δρόμων, βασιλεῖο τῶν ποντικῶν, τῶν κουνουπιῶν καὶ τῆς σκνίπας! Σωστὴ κόλαση. Καὶ νὰ εἶσαι καταδικασμένος σὲ τέτοια ζωὴ χωρὶς νὰ ἔχῃς διαπράξει κανένα ἁμάρτημα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λατρεία γιὰ τὴν πατρίδα! Καί, σιγὰ σιγὰ, νὰ ἀνυψώσεαι ἀπὸ τὴν ἄβυσσο, ὅπου ἄφησες, νεκροὺς πιὰ, τοὺς πιὸ ἀδύνατους, τοὺς γέροντες, τὰ μωρὰ παιδιὰ, καὶ τοὺς ἀπελπισμένους.

Ο ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΜΕΡΑΙΕ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ²

τοῦ ΓΡ. ΖΑΡΙΦΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀντιπρόεδρου Κ.Μ.Σ.

«Χωρὶς τὸν ἀείμνηστο Ὁκτάβ. Μερλιὲ καὶ τὴν ἀδιάπτωτη συμπαράστασή του, εἶναι ζήτημα ἐὰν θὰ ἔφτανε ποτὲ τὸ Κ.Μ.Σ. νὰ ἐκπληρώσει τὸν προορισμό του, τονίζει ὁ Ἀντιπρόεδρος. Αὐτὸς τὸ ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ καὶ ἡθικὰ στὸ πρῶτο του ἔκκίνημα, σὰν καθαρὰ ἰδιωτικὴ τότε προσπάθεια τῆς ἰδρυτρίας του

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Δ.Σ. τῆς 8-10-76.